

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА
БЕЗПЕКА ДІТЕЙ
МОДУЛЬ
«ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ
ПРОЯВАМ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ»**

Навчально-методичний посібник

Укладачі: Ольга Бутенко, Владислав Бутенко

Умань
Сочінський М. М.
2021

УДК 316.6-053.2-049.5(075.8)

С69

Рецензенти:

Ищенко Людмила Валентинівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

Андрющенко Тетяна Костянтинівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів, Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Крочак Галина Володимирівна, завідувач дошкільним навчальним закладом ясла-садком комбінованого типу № 5 м. Умань Черкаської обл.; зовнішній стейкхолдер освітніх програм спеціальності 012 Дошкільна освіта, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини (протокол №3 від 15 вересня 2021 року)*

Соціально-психологічна безпека дітей. Модуль «Запобігання та протидія проявам насильства над дітьми» : навч-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. : Ольга Бутенко, Владислав Бутенко. – Умань : Сочінський М. М., 2021. – 156 с.

У посібнику розкрито зміст та основні елементи модуля «Запобігання та протидія проявам насильства над дітьми» навчальної дисципліни «Соціально-психологічна безпека дітей» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр» спеціальності 012 Дошкільна освіта (освітні програми: «Дошкільна освіта», «Дошкільна освіта. Початкова освіта», «Дошкільна освіта. Психологія»). Зокрема, подано визначення основних понять модуля, проаналізовано міжнародні правові стандарти та національне законодавство з питань запобігання та протидії насильству; розкрито основні аспекти діяльності закладу освіти щодо профілактики жорстокого поводження, насильства, гендерно зумовленого насильства, домашнього насильства щодо дітей, булінгу.

Видання також може бути адресоване здобувачам вищої освіти інших спеціальностей, педагогічним та соціальним працівникам освітніх закладів, батькам.

УДК 316.6-053.2-049.5(075.8)

© Бутенко Ольга, Бутенко Владислав, уклад., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
Розділ 1. ЗМІСТ ТА ОСВІТНІ ЕЛЕМЕНТИ МОДУЛЯ «ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ»	10
1.1. Змістовий модуль 1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти	10
1.2. Змістовий модуль 2. Діагностичний модуль Тестове завдання вхідного та вихідного діагностування	14 15
Розділ 2. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДУЛЯ	22
2.1. Визначення понять «дискримінація», «насильство», «жорстоке поводження», «гендерно зумовлене насильство», «гендерна рівність», «домашнє насильство», «булінг»	22
2.1.1. Визначення поняття «дискримінація»	22
2.1.2. Визначення поняття «жорстоке поводження з дитиною»	25
2.1.3. Визначення поняття «насильство»	29
2.1.4. Визначення понять «гендер», «гендерно зумовлене насильство», «насильство за ознакою статі», «гендерна рівність»	30
2.1.5. Визначення понять згідно із законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»	32
2.1.6. Визначення поняття «булінг»	36
2.1.7. Практичні вправи до теми 1	39
2.2. Причини, прояви та наслідки жорстокого поводження, насильства, гендерно зумовленого насильства, домашнього насильства щодо дітей, булінгу	43

2.2.1. Причини жорстокого поводження, насильства, гендерно зумовленого насильства, домашнього насильства щодо дітей, булінгу	43
2.2.2. Гендерні стереотипи	50
2.2.3. Форми та прояви насильства, гендерно зумовленого насильства, домашнього насильства щодо дітей, булінгу	53
2.2.4. Можливі наслідки жорстокого поводження, насильства щодо дітей, булінгу	63
2.2.5. Практичні вправи до теми 2	70
2.3. Міжнародно-правові стандарти та національне законодавство з питань забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидії насильству	77
2.3.1. Міжнародні стандарти щодо захисту прав дитини	77
2.3.2. Відповідальність за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі	79
2.3.3. Права та обов'язки учасників освітнього процесу щодо протидії насильству та булінгу (врегульовано ст. 53-55 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р.)	88
2.3.4. Практичні вправи до теми 3	90
2.4. Нормативні документи та діяльність закладу освіти із запобігання та протидії жорстокому поводженню, насильству, домашньому насильству щодо дітей, булінгу	92
2.4.1. Нормативні документи та діяльність закладу освіти із запобігання та протидії жорстокому поводженню, насильству, домашньому насильству щодо дітей, булінгу	92
2.4.2. Рекомендації щодо відповідності нормативних документів закладу освіти вимогам національного законодавства з питань запобігання та протидії домашньому насильству, булінгу	98
2.4.3. Практичні вправи до теми 4	106

2.5. Формування навичок ідентифікації постраждалих дітей від жорстокого поводження, насильства, гендерно зумовленого насильства, домашнього насильства, булінгу. особливості спілкування з дітьми, що постраждали від насильства	107
2.5.1. Хто може бути залученим до ситуації насильства, булінгу в закладі освіти?	107
2.5.2. Ознаки, що притаманні дітям, які потерпають від насильства. ознаки виявлення випадків булінгу. ознаки, що вказують на ймовірність виникнення ризиків для життя, здоров'я та розвитку дитини. прояви насильства, домашнього насильства щодо дитини, булінгу	112
2.5.3. Особливості спілкування з дітьми, які постраждали від насильства	121
2.5.4. Практичні вправи до теми 5	132
2.6. Діяльність закладу освіти у напрямі профілактики жорстокого поводження, насильства, гендерно зумовленого насильства, домашнього насильства щодо дітей, булінгу	134
2.6.1. Система профілактичної роботи з протидії насильству в закладі освіти	134
2.6.2. Профілактична робота з дітьми	141
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:	151

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА
БЕЗПЕКА ДІТЕЙ
МОДУЛЬ
«ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ
ПРОЯВАМ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ»**

Навчально-методичний посібник

Укладачі: Ольга Бутенко, Владислав Бутенко

Авторське редагування